

ВЕЛИЧКО

Олена Георгіївна

УДК 65.012.8:658.15

СКАРЧЕНКО

Дмитро Сергійович
sdima2005@ukr.netКОМПЛЕКСНА СИСТЕМА
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВО-
ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ
ПІДПРИЄМСТВАCOMPLEX SUPPORT SYSTEM OF
FINANCIAL AND ECONOMIC SECURITY
OF THE ENTERPRISEк.е.н., доцент, Київський
національний університет
технологій та дизайнумагістрант, Київський
національний університет
технологій та дизайну

У статті досліджується сутність і складові системи фінансово-економічної безпеки підприємства та обґрунтована необхідність її оцінки.

В статье исследуется сущность и составляющие системы финансово-экономической безопасности предприятия и обоснована необходимость ее оценки.

In article the essence and making systems of financial and economic security of the enterprise are investigated and the necessity of its estimation is substantiated.

Ключові слова: система, фінансово-економічна безпека, загрози, підприємство, оцінка фінансово-економічної безпеки

Ключевые слова: система, финансово-экономическая безопасность, угрозы, предприятие, оценка финансово-экономической безопасности

Keywords: system, financial and economic safety, threats, the enterprise, assessment of financial and economic security

АКТУАЛЬНІСТЬ ТЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Сучасний розвиток економіки України характеризується швидкими змінами факторів внутрішнього та зовнішнього середовища функціонування суб'єкта господарювання, що викликають загрозу його фінансовим інтересам, спричиняють високий рівень фінансових ризиків. Здатність підприємств вчасно та адекватно реагувати на зовнішні загрози в ринковому середовищі, розробка заходів щодо зменшення їхнього впливу є запорукою успішного функціонування на ринку. Існування ефективною системи фінансово-економічної безпеки, яка забезпечить захист суб'єкт господарювання від загроз є однією із найважливіших умов забезпечення його стійкого зростання та формування позитивних результатів його фінансової діяльності.

Актуальність теми дослідження обумовлена стрімким наростання кризових явищ та посилення невизначеності та динамічності економічної ситуації вимагає від суб'єктів господарювання посилення уваги до питань власної фінансово-економічної безпеки, виявлення та нейтралізації можливих загроз, небезпек та ризиків, здатних негативним чином вплинути на стан та результати їх діяльності.

Аналіз останніх публікацій і досліджень

Питанням вивчення теоретичних аспектів системи забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства займалися чисельні науковці, у тому числі: О. Арєф'єва, О. Барановський, Д. Баюра, І. Бланк, М. Бутко, О. Василик, М. Войнаренко, К. Горячева, М. Єрмошенко, Т. Кузенко, В.С. Пономаренко, Л. Малюта, В. Мунтян, В. Нижник, Н. Хрущ, Л. Шемаєва та ін..

МЕТА СТАТТІ полягає у систематизації й узагальненні накопичених знань щодо сутності та складових комплексної системи забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Невід'ємною частиною забезпечення ефективного функціонування будь-якого суб'єкта господарювання є наявність достатнього обсягу фінансових ресурсів, які забезпечують процес виробничої, господарської діяльності, виступають одночасно причиною та наслідком його функціонування. Здатність суб'єкта господарювання стабільно розвиватись визначається міцністю його фінансового стану, ефективністю фінансової діяльності та стійкістю до впливу негативних факторів, що в цілому характеризують рівень його фінансової захищеності.

Незважаючи на значний науковий доробок вчених, теоретична база для формування концептуальних основ фінансово-економічної безпеки та методичний інструментарій її забезпечення мають все ще недостатній ступінь розробленості. Понятійний та категорійний апарати потребують подальшого опрацювання. Існують різні точки зору на побудову визначення як «економічна безпека», «фінансова безпека» та «фінансово-економічна безпека».

Дотепер у вчених немає однозначного трактування поняття фінансово-економічної безпеки, оскільки найчастіше розрізняють фінансову та економічну безпеку окремо.

Відомий вітчизняний вчений Бланк І.О. у роботі «Управління фінансовою безпекою підприємства» розглядає фінансову безпеку підприємства з точки зору кількісно і якісно детермінованого рівня фінансо-

вого стану підприємства, що забезпечує стабільну захищеність його пріоритетних збалансованих фінансових інтересів від ідентифікованих реальних і потенційних загроз зовнішнього і внутрішнього характеру, параметри якого визначаються на основі його фінансової філософії та створюють необхідні передумови фінансової підтримки його стійкого зростання в поточному і перспективному періоді [1, с. 24].

В.М. Гець. зазначає, що «фінансова безпека – це захищеність фінансових інтересів суб'єктів господарювання на усіх рівнях фінансових відносин, забезпеченість домашніх господарств, підприємств, організацій і установ, регіонів, галузей, секторів економіки, держави фінансовими ресурсами, достатніми для задоволення їх потреб і виконання існуючих зобов'язань. Її складовою є якість фінансових інструментів і послуг, що захищає наявних і потенційних клієнтів від негативного впливу можливих прорахунків і прямих зловживань на їх фінансовий стан, а також гарантує у разі потреби повернення вкладених коштів» [2, с. 29]. Багато вчених фінансову безпеку вважають однією зі складових економічної безпеки підприємства.

Щодо економічної безпеки, то В.Л. Ортинський трактує це поняття як «...захищеність його потенціалу (виробничого, організаційно-технічного, фінансово-економічного, соціального) від негативної дії зовнішніх та внутрішніх чинників, прямих або непрямих економічних загроз, а також здатність суб'єкта до відтворення» [3].

З огляду на вищесказане, досить точно розкриває поняття фінансово- економічної безпеки визначення дане стосовно до економічної безпеки: «Це результат комплексу складових, орієнтованих на усунення фінансово-економічних загроз функціонування та розвитку підприємства і забезпечення його фінансової стійкості й незалежності, високої конкурентоспроможності технологічного потенціалу, оптимальності та ефективності організаційної структури, правового захисту діяльності, захисту інформаційного середовища, комерційної таємниці, безпеки персоналу, капіталу, майна та комерційних інтересів» [4].

Головною метою забезпечення фінансово-економічної безпеки суб'єкта господарювання можна вважати досягнення максимальної стабільності його функціонування та створення умов для подальшого фінансово-економічного розвитку шляхом попередження внутрішніх і зовнішніх загроз. У свою чергу забезпечення фінансово-економічної безпеки діяльності підприємства потребує створення власної системи фінансово-економічної безпеки.

Комплексну систему економічної безпеки суб'єкта господарювання можна трактувати як комплекс взаємопов'язаних організаційно-правових заходів, що здійснюються спеціальними службами, підрозділами підприємства, спрямованих на захист життєво важливих інтересів особистості та підприємства від реальних або потенційних загроз для забезпечення успішного фінансово-економічного розвитку.

До основних завдань комплексної системи фінансово-економічної безпеки підприємства відносять наступні (рис. 1) [5].

Завдання безпеки реалізуються за окремими напрямками захисту діяльності підприємства, визнача-

ються специфікою його діяльності та загрозами внутрішнього та зовнішнього середовища.

Для практичного ілюстрування забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства розглянемо її рівень на прикладі ТОВ «Інженерно-технічний центр з будівництва».

Товариство з обмеженою відповідальністю «Інженерно-технічний центр з будівництва» засноване у 2009 р. фахівцями, що мають багаторічний досвід діяльності у сфері будівництва з метою надання високоякісних послуг та задоволення всіх потреб замовника.

З метою оцінки стану фінансової безпеки ТОВ «Інженерно-технічний центр з будівництва» необхідним і дуже важливим є адекватний вибір методики його оцінки та системи показників, яка б найбільш повно і об'єктивно відображала всі аспекти фінансово-економічної діяльності підприємства – ефективність, прибутковість, захищеність і кредитоспроможність, ділову активність тощо.

Оцінку рівня фінансово-економічної безпеки необхідно оцінювати за допомогою набору показників, який би комплексно оцінював фінансовий стан підприємства, як з погляду ризиків, так і ефективності діяльності. Особливу увагу варто звернути на показники фінансової стійкості суб'єкта господарювання, оскільки саме вони є визначальними при визначенні рівня фінансової безпеки [6].

У табл. 1. наведений перелік коефіцієнтів, що є ключовими при проведенні експрес-аналізу стану фінансової безпеки суб'єкту підприємства.

За основу при побудові кількісної методики оцінки стану фінансової безпеки ТОВ "Інженерно-технічний центр з будівництва" ми будемо використовувати інтегральний показник, максимальне значення якого складає 100 балів. Таким чином, зведення наведеного переліку показників в один інтегральний пропонується проводити за наступною формулою:

$$I = \sum_{i=1}^n MAX_i \cdot P_i, \quad \begin{aligned} P_i &= 1, K_i > t_i; \\ P_i &= 0.5, K_i \in t_i; \\ P_i &= 0, K_i < t_i; \end{aligned}$$

де I – інтегральна оцінка рівня фінансової безпеки; MAX_i – максимальна кількість балів за i -тим коефіцієнтом; P_i – поправочний коефіцієнт; K_i – фактичне значення i -го коефіцієнта.

Оскільки зазначені показники не є рівнозначними при визначенні рівня фінансової безпеки ТОВ «Інженерно-технічний центр з будівництва», то необхідно здійснити розподіл внеску кожного з коефіцієнтів у загальний результат. Крім того, необхідно визначити інтервали значень показників за допомогою поправочних коефіцієнтів – та кількість балів, що присвоюється експертом. Вважаємо за потрібне ввести три групи поправочних коефіцієнтів: 0; 0.5; 1. Дані групи відповідають трьом типам оцінки рівня фінансової безпеки – критичний, недостатній, достатній. Розподіл значень за поправочними коефіцієнтами наведено у табл. 2.

На основі методики наведеної О.Л. Пластуном розрахуємо коефіцієнти, що є складовими інтегрованого показника стану фінансової безпеки ТОВ

«Інженерно-технічний центр з будівництва» (табл. 3) [65].

Наступним кроком необхідно визначити інтервали значень показників за допомогою поправочних коефіцієнтів (табл. 4).

Маючи значення поправочних коефіцієнтів за ключовими показниками аналізу стану фінансової безпеки для ТОВ «Інженерно-технічний центр з будівництва», можемо розрахувати інтегрований показник стану фінансової безпеки за 2014-16 рр..

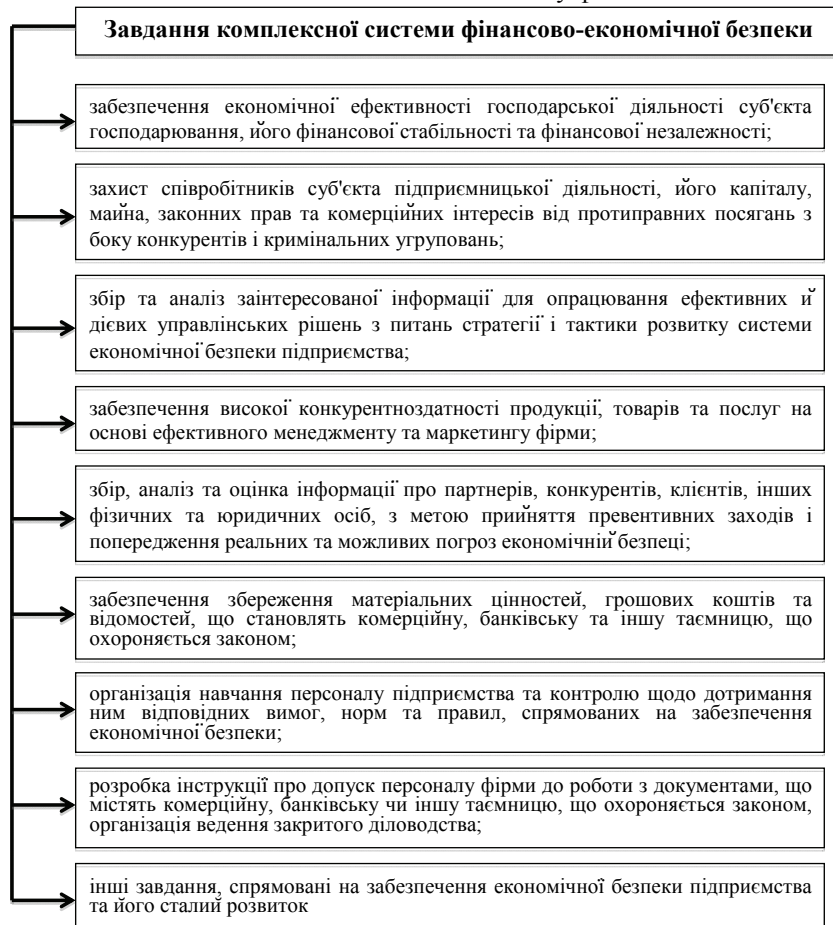

Рис. 1. Завдання комплексної системи фінансово-економічної безпеки підприємства

Таблиця 1

Ключові показники експрес-аналізу рівня фінансової безпеки підприємства

Назва коефіцієнту	Економічний зміст	Нормативне значення за основними методиками
Коефіцієнт зносу основних засобів	Характеризує ступінь зношеності основних засобів підприємства	Менше 0,5
Фондовіддача	Характеризує ефективність використання основних засобів	Більше 1
Рентабельність активів	Показує, який прибуток одержує підприємство з кожної гривні, вкладеної в активи. Дозволяє визначити ефективність використання активів підприємства	Більше 0,05
Коефіцієнт оборотності активів	Визначає потенціал компанії по одержанню доходу при існуючих інвестиціях і структурі капіталу	Немає
Коефіцієнт покриття загальний	Характеризує достатність оборотних коштів для погашення своїх боргів	Критичне значення = 2
Коефіцієнт фінансування	Визначає співвідношення загальної заборгованості та власного капіталу	Менше 1
Коефіцієнт втрати платоспроможності	Показує, наскільки в силу негативних факторів, можуть бути скорочені надходження коштів, щоб при цьому була можливість здійснювати необхідні платежі	Значення даного коефіцієнта не повинне бути менше 1

Таблиця 2

Максимальні бальні оцінки в розрізі окремих коефіцієнтів аналізу стану фінансової безпеки та поправочні коефіцієнти за ключовими показниками для оцінки рівня фінансової безпеки суб'єктів підприємництва

Назва коефіцієнта	Максимальна кількість балів	Поправочний коефіцієнт		
		0,00	0,50	1,00
Коефіцієнт зносу основних засобів	10	>0,60	0,40-0,60	<0,40
Фондовіддача	10	<1,00	1,00-2,00	>2,00
Рентабельність активів	10	<0,00	0,00-0,05	>0,05
Коефіцієнт оборотності активів	10	<0,50	0,50-0,90	>0,90
Коефіцієнт покриття загальний	20	<0,80	0,80-1,00; >1,50	1,00-1,50
Коефіцієнт фінансування	20	>1,10	0,90-1,10	<0,90
Коефіцієнт втрати платоспроможності	20	<0,85	0,85-1,00	>1,00

Таблиця 3

Значення коефіцієнтів-складових інтегрального показника стану фінансової безпеки ТОВ «ІНЖЕНЕРНО-ТЕХНІЧНИЙ ЦЕНТР З БУДІВНИЦТВА» за період 2014-16 рр.

Показник	Рік		
	2014	2015	2016
Коефіцієнт зносу основних засобів	0,319	0,317	0,318
Фондовіддача основних засобів	2,48	2,61	2,57
Рентабельність активів	3,18	1,09	-1,97
Коефіцієнт оборотності активів	0,856	0,889	0,935
Коефіцієнт покриття загальний	0,704	0,742	0,242
Коефіцієнт фінансування	0,779	1,02	0,799
Коефіцієнт втрати платоспроможності	0,3723	0,346	0,0585

Таблиця 4

Визначення поправочного коефіцієнту за ключовими показниками аналізу стану фінансової безпеки для ТОВ «Інженерно-технічний центр з будівництва» за період 2014-16 рр.

Показник	Поправочний коефіцієнт		
	2014	2015	2016
Коефіцієнт зносу основних засобів	1	1	1
Фондовіддача основних засобів	1	1	1
Рентабельність активів	1	0,5	0
Коефіцієнт оборотності активів	0,5	0,5	1
Коефіцієнт покриття загальний	0	0	0
Коефіцієнт фінансування	0	0,5	0
Коефіцієнт втрати платоспроможності	0	0	0

Таблиця 5

Значення інтегрального показника стану фінансової безпеки для ТОВ «Інженерно-технічний центр з будівництва» за 2014-16 рр.

Показник	Рік		
	2014	2015	2016
Коефіцієнт зносу основних засобів	10	10	10
Фондовіддача основних засобів	10	10	10
Рентабельність активів	10	5	0
Коефіцієнт оборотності активів	5	5	10
Коефіцієнт покриття загальний	0	0	0
Коефіцієнт фінансування	0	10	0
Коефіцієнт втрати платоспроможності	0	0	0
Загальна кількість балів	35	40	30

На основі отриманих значень інтегрального показника стану фінансової безпеки ТОВ «Інженерно-технічний центр з будівництва» можна зробити висновки, що для даного підприємства протягом досліджуваного періоду стан фінансової безпеки підприємства характеризувався як недостатній.

З метою отримання більш достовірної інформації про стан фінансової безпеки ТОВ «Інженерно-технічний центр з будівництва» скористаємося розширеною методикою оцінки стану фінансової безпеки підприємства Ю.Б. Кракос та Р.О. Разгон. Дана методика передбачає розрахунок комплексної величини, яка визначається інтегральним показником [7]:

$S_{ФБП}$ – інтегральний показник фінансової безпеки підприємства;

S_R – комплексний показник оцінки ефективності оцінки ефективності управління, бали;

$S_{ПФ}$ – комплексний показник оцінки платоспроможності та фінансової стійкості, бали;

$S_{ДА}$ – комплексний показник оцінки ділової активності, бали;

$S_{РС}$ – комплексний показник оцінки ринкової активності, бали;

$S_{ПІ}$ – комплексний показник оцінки інвестиційної привабливості, бали

За кожною складовою інтегрального показника авторами методики були відібрані індикатори, які найточніше відображають кожен складову фінансової безпеки. До складу комплексного показника включені показники які наведені у таблиці 6.

Оскільки, досліджуване підприємство не є акціонерним товариством, а є товариством з обмеженою відповідальністю, показник чистого прибутку на акцію розрахувати не можливо. Саме тому ми вважаємо за необхідне виключити даний показник з використовуваної методики. Таким чином, комплексний показник інвестиційної привабливості буде складатися лише з коефіцієнту чистої виручки. Результати розрахунків складових комплексного показника наведені у табл. 7.

На основі отриманих даних у табл. 7 розрахуємо комплексні показники за різними напрямками та зведемо їх в один інтегральний показник, що характеризує рівень фінансової безпеки підприємства. Результати розрахунків наведені у табл. 8.

Окрім застосування розширеної методики оцінки стану фінансової безпеки підприємства, вважаємо за необхідне розширити класифікацію стану фінансової безпеки підприємства в залежності від значення інтегрального показника рівня фінансової безпеки (табл. 9).

Таблиця 6

Склад комплексного показника оцінки стану фінансової безпеки підприємства та нормативні значення його складових

Показник	Нормативне значення
Комплексний показник оцінки управління	
1. Рентабельність активів	більше 0
2. Рентабельність власного капіталу	більше 0
3. Загальна рентабельність продажів по валовому прибутку	більше 0
4. Рентабельність продукції	більше 0
Комплексний показник оцінки платоспроможності і фінансової стійкості	
1. Коефіцієнт поточної ліквідності	0,6-0,8
2. Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,2-0,25
3. Співвідношення кредиторської та дебіторської заборгованості	більше 1
4. Коефіцієнт забезпечення власними обіговими коштами	більше 0
5. Коефіцієнт маневреності власного капіталу	більше 0
Комплексний показник ділової активності	
1. Оборотність активів	більше 1
2. Оборотність основних засобів	більше 1
3. Оборотність оборотних активів	більше 1
4. Оборотність грошових коштів	більше 1
5. Оборотність власного капіталу	більше 1
Комплексний показник ринкової стійкості	
1. Коефіцієнт автономії	більше 0,5
2. Коефіцієнт фінансового ризику	менше 1
3. Коефіцієнт маневреності оборотних активів	0,2-0,3
4. Коефіцієнт мобільності активів	більше 0,5
5. Індекс постійних активів	менше 1
Комплексний показник інвестиційної привабливості	
1. Коефіцієнт чистої виручки	більше 0,7
2. Показник чистого прибутку на акцію	-

Таблиця 7

**Значення коефіцієнтів-складових комплексного показника фінансової безпеки
для ТОВ «Інженерно-технічний центр з будівництва» за 2014-16 рр.**

Показник	Рік		
	2014	2015	2016
Комплексний показник оцінки управління			
1. Рентабельність активів	3,18	1,09	-1,97
2. Рентабельність власного капіталу	5,63	2,07	-4,01
3. Загальна рентабельність продажів по валовому прибутку	3,72	1,23	-2,11
4. Рентабельність продукції	3,87	1,25	-2,07
Комплексний показник оцінки платоспроможності і фінансової стійкості			
1. Коефіцієнт поточної ліквідності	0,704	0,742	0,242
2. Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,002	0,007	0,004
3. Співвідношення кредиторської та дебіторської заборгованості	1,425	1,362	4,23
4. Коефіцієнт забезпечення власними обіговими коштами	-0,421	-0,349	-3,13
5. Коефіцієнт маневреності власного капіталу	-0,23	-0,264	-0,948
Комплексний показник ділової активності			
1. Оборотність активів	0,856	0,889	0,935
2. Оборотність основних засобів	2,48	2,82	2,57
3. Оборотність оборотних активів	3,12	2,59	3,29
4. Оборотність грошових коштів	165,37	372,95	288,56
5. Оборотність власного капіталу	1,51	1,69	1,91
Комплексний показник ринкової стійкості			
1. Коефіцієнт автономії	0,562	0,98	0,444
2. Коефіцієнт фінансового ризику	0,779	1,02	1,251
3. Коефіцієнт маневреності оборотних активів	-0,007	-0,028	-0,0057
4. Коефіцієнт мобільності активів	0,445	0,598	0,1556
5. Індекс постійних активів	1,23	1264	1,948
Комплексний показник інвестиційної привабливості			
1. Коефіцієнт чистої виручки	0,053	0,027	-0,021
2. Показник чистого прибутку на акцію	-	-	-

Таблиця 8

**Значення комплексних показників – складових інтегрального показника стану фінансової безпеки для
ТОВ «Інженерно-технічний центр з будівництва» за 2014-16 рр.**

Складова фінансової безпеки	Рік		
	2014	2015	2016
Комплексний показник оцінки управління	1,000	1,000	1,000
Комплексний показник оцінки платоспроможності і фінансової стійкості	0,700	0,600	0,600
Комплексний показник ділової активності	1,000	1,000	1,000
Комплексний показник ринкової стійкості	1,000	1,000	1,000
Комплексний показник інвестиційної привабливості	0,000	0,000	0,000
Інтегральний показник фінансової безпеки	3,700	3,600	3,66

Класифікація видів рівня фінансової безпеки підприємства

Значення інтегрального показника	Рівень фінансової безпеки	Характеристика
Менше 2,50	Незадовільний	Характеризується збитковою діяльністю, низьким рівнем ліквідності та залежністю від зовнішніх джерел фінансування
2,51 – 3,30	Задовільний	Низький рівень ефективності використання капіталу, характерна нестабільна структура капіталу та недостатній рівень ліквідності
3,31 – 4,10	Нестабільний	Високий рівень прибутковості та оборотності активів при низькій платоспроможності та фінансовій стійкості
4,11 – 4,89	Впевнений	Показники, що характеризують рівень фінансової безпеки, знаходяться на оптимальному рівні
Більше 4,9	Ідеальний	Характеризується надвисоким рівнем прибутковості та платоспроможності. Частіше за все підприємства недовгий проміжок часу перебувають в такому стані, оскільки такий стан є виснажливим і ресурсомістким.

На основі наведеної класифікації рівнів фінансової безпеки підприємства та розрахунків інтегрального показника фінансової безпеки можна зробити висновки, що ТОВ «Інженерно-технічний центр з будівництва» має «нестабільний» рівень фінансової безпеки. Даний стан характеризується високим рівнем прибутковості та оборотності активів при низькій платоспроможності та фінансовій стійкості.

ВИСНОВКИ

В умовах ринкової економіки для промислових підприємств оцінка фінансово-економічної безпеки важлива, у першу чергу, тому, що їх активно задіяний потенціал є визначальним стабілізуючим фактором антикризового розвитку, гарантом економічного росту і підтримки економічної незалежності і безпеки країни.

Проведене дослідження дає змогу констатувати, що метою системи фінансово-економічної безпеки підприємства повинне бути своєчасне виявлення та запобігання всіх можливих загроз для забезпечення фінансової стійкості та економічного розвитку підприємства.

Список використаних джерел

1. Бланк И.А. Управление финансовой безопас-

ностью предприятия / И.А. Бланк. - К.: Эльга, 2009. - 776 с.

2. Концепція економічної безпеки України Ін-т. екон. прогнозування / кер. проекту В.М. Гець. – К.: Вид-во «Логос», 1999. – 56 с.

3. Економічна безпека підприємств, організацій та установ: навч. посібник для студ. вищ. навч. закл. / [В.Л. Ортинський, І.С. Керницький, З.Б. Живко та ін.]. – К.: Правова єдність. – 2009. – 544 с

4. Економічна безпека: навч. посіб. / за ред. З.С. Варналя. – К.: Знання, 2009. - 647 с

5. Камлик М.І. Економічна безпека підприємницької діяльності. Економіко-правовий аспект : Навчальний посібник. - К.: Атіка, 2005. – 432 с.

6. Пластун О.Л. Розвиток системи фінансової безпеки суб'єктів підприємництва сфери матеріального виробництва: дис. канд. економ. наук: спец. 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит / О.Л. Пластун; Держ. вищий навчальний заклад «УАБС НБУ». – Суми: [Б.В.], 2007. – 250 с

7. Кракос Ю.Б. Управління фінансовою безпекою підприємств / Ю.Б. Кракос, Р.О. Разгон // Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі: проблеми теорії та практики. – 2008. – № 1. – С. 86-96.